

Široké sukne

Priznávam: som obyvateľ liečebného a ošetrovateľského ústavu, môj ošetrovateľ ma pozoruje, takmer ma nespustí z očí, lebo vo dverách je kukátko a ošetrovateľovo oko je tej hnedej farby, ktorá mňa, mod-rookého, nemôže prekuknúť.

Môj ošetrovateľ teda ani zďaleka nemôže byť mojím nepriateľom. Obľúbil som si ho, keď mi zvedavec spoza dverí vojde do izby, rozprávam mu príhody zo svojho života, aby ma napriek prekážke v tvare kukátka spoznal. Zdá sa, že ten milý človek si moje rozprávanie váži, pretože len čo mu zaklamem, hneď mi na oplátku ukáže svoj najnovší výtvor z uzlíkov, aby sa predviedol. Nebudem sa zmieňovať o tom, či je z neho umelec. Ale výstavu jeho výtvorov by v tlači ocenili, prilákala by aj niekoľkých kupcov. Používa obyčajné špagáty, pozbiera ich po návštevnych hodinách v izbách pacientov, rozmotá ich a potom z nich viaže zložité ohybné strašidlá, ktoré namočí do sadry, nechá stuhnúť a nakoniec nastokne na pletacie ihlice pripevnené na drevených podstavcoch.

Často sa pohráva s myšlienkou, že svoje diela stvárni farebne. Odrádzam ho, ukazujem na svoju kovovú posteľ natretú bielym lakom a prosím ho, aby si túto najdokonalejšiu zo všetkých postelí predstavil v pestrých farbách. Vtedy vydesene splasne ošetrovateľskými rukami, na trochu meravej tvári sa pokúsi vyjadriť všetky tie hrôzy naraz a vzdá sa svojich farebných plánov.

Moja bielo nalakovaná kovová ústavná posteľ je teda akýmsi meradlom. Pre mňa dokonca znamená ešte viac: Je mojím konečne dosiahnutým cieľom, mojou útechou, a mohla by byť aj mojou vierou, keby mi vedenie ústavu dovolilo uskutočniť zopár zmien: Chcel by som dať zvýšiť mreže postele, aby mi už nikto neublížil.

Raz týždenne mi pretrhne ticho vpletené medzi biele kovové mreže návštevny deň. Vtedy prichádzajú tí, ktorí ma chcú zachrániť, ktorých baví lipnúť na mne a ktorí by sa chceli cezo mňa naučiť vážiť si, ctiť a spoznať samých seba. Akí sú to len slepí a nervózni nevychovaní! Nožničkami na nechty oškrabujú bielo natreté mreže postele, večnými

perami a modrými ceruzkami čmárajú na lak neslušných podlhovastých panáčikov. Len čo sa s hlasným Dobrý dohrnie do izby môj advokát, vždy si zavesí nylonový klobúk na ľavý stĺpik pri nohách postele. Týmto násilným činom ma na celý čas svojej návštevy – a advokáti toho veru narozprávajú – oberie o duševnú rovnováhu a dobrú náladu.

Keď si moji návštevníci rozložia darčeky na bielom stolčeku pokrytom voskovým obrusom umiestneným pod akvarelom s veternicami, keď sa im podarí predostrieť mi svoje práve prebiehajúce alebo plánované pokusy o moju záchranu a keď sa im pošťastí presvedčiť ma – človeka, ktorého chcú neúnavne zachraňovať – o vysokej úrovni svojej lásky k blížnemu, opätovne objavia radosť z vlastného života a nechajú ma osamote. Potom príde môj ošetrovateľ, aby vyvetral a pozbieral špagáty z darčkových balíčkov. Po vyvetraní mu často ešte zostane čas prisadnúť si ku mne na posteľ a pri rozmotávaní špagátov šíriť okolo seba ticho dovtedy, kým sa mi z ticha stane Bruno a z Bruna ticho.

Bruno Münsterberg – teraz mám na mysli svojho ošetrovateľa, tú slovnú hračku preskočím – kúpil na môj účet päťsto hárkov kancelárskeho papiera. Keby mi zásoby nevystačili, navštívi Bruno – slobodný, bezdetný, pôvodom zo Sauerlandu – ešte raz malé papiernictvo, kde predávajú aj detské hračky, a zadováži mi potrebný nenalinajkovaný priestor pre moju hádam presnú pamäť. O túto službu by som nikdy nemohol požiadať svojich návštevníkov, povedzme advokáta alebo Kleppa. Ustarostená priateľská láska, ktorú mi naordinovali, by im rozhodne nedovolila priniesť mi čosi také nebezpečné ako nepopísaný papier a nechať ho napospas môjmu duchu, nepretržite vylučujúcemu slabiky.

Keď som sa Bruna spýtal: „Počuj, Bruno, kúpil by si mi päťsto hárkov nevinného papiera?“, Bruno s očami upretými na plafón, pričom ukazovákam namiereným tým istým smerom vyzýval na porovnanie, odvetil: „Myslíte bieleho papiera, pán Oskar?“

Trval som na slovku nevinný a požiadal som Bruna, aby to tak povedal aj v obchode. Keď sa neskoro popoludní vrátil s balíčkom, chcel sa mi predviesť ako Bruno pohrúžený do myšlienok. Viackrát sa uprene zahľad na plafón, odkiaľ čerpal všetky vnuknutia, a zanedlho oznámil: „Poradili ste mi správne slovo. Žiadal som nevinný papier, a prv než mi predavačka priniesla žiadané, prudko sa zapýrila.“

Z obavy pred dlhším rozhovorom o predavačkách v papiernictvách som oľutoval, že som papier nazval nevinným, preto som stíchol, vyčkal som, až Bruno vyjde z izby, a potom som otvoril balíček s päťsto hárkami kancelárskeho papiera.

Chvíľku som dvíhal a poťažkával jeho tuhý pružný obsah. Odrátal som desať hárkov, zvyšok som odložil do nočného stolíka, plniace pero som našiel v zásuvke vedľa fotoalbumu: Je naplnené, atrament by mu nemal chýbať. Ako začnem?

Príbeh možno začať od stredu a smelo vykročiť vpred či vzad narobiť zmätky. Možno sa tváriť moderne, vyčiarknuť všetky časy i vzdialenosti a neskoršie oznámiť alebo odkázať, že v poslednej hodine sa napokon podarilo vyriešiť časopriestorový problém. Hneď spočiatku je možné tvrdiť, že v dnešnej dobe sa nedá napísať román, ale potom, takrečeno za vlastným chrbtom, sa blysnúť poriadnym trhákom a v konečnom dôsledku vyzeráť ako posledný možný románopisec. Aj mňa presviedčali, že spravím dobrý a skromný dojem, keď čitateľa na začiatku dôrazne uistím: Už niet románových hrdinov, pretože už niet individualistov, individualita sa vytratila, človek je osamelý, každý rovnakou mierou, nemá právo na individuálnu samotu a vytvára osamelú bezmennú masu bez hrdinov. Možno je to tak a možno je to správne. Za seba, Oskara, a za svojho ošetrovateľa Bruna by som však chcel vyhlásiť: My obaja sme hrdinovia, úplne odlišní hrdinovia, on za kukátkom, ja pred kukátkom; a keď Bruno otvorí dvere, pri všetkom priateľstve a osamelosti ani zďaleka nevytvárame bezmennú masu bez hrdinov.

Začnem ďaleko pred sebou; nikto by nemal opisovať svoj život, ak nepreukáže dostatok trpezlivosti a pred datovaním vlastnej existencie nespomenie aspoň polovicu svojich prarodičov. Vám všetkým, ktorí musíte viesť zmätený život mimo môjho liečebného a ošetrovateľského ústavu, vám, priateľom a pravidelným každotýždenným návštevníkom, ktorí nemáte ani potuchy o mojich zásobách papiera, predstavím Oskarovu starú mamu z matkinej strany.

Moja stará mama Anna Bronská sedela v sukniach v jedno neskoré októbrové popoludnie na kraji zemiakového poľa. Predpoludním ste ju mohli vidieť šikovne zhrabúvať povädnutú vňaf na úhľadné kôpky,

napoludnie zjedla mastný chlieb osladený sirupom, posledný raz pokopala pole a konečne sa v sukniach usadila medzi dva takmer plné koše. Pred kolmo stojacimi podrážkami čižiem špičkami smerujúcimi k sebe sa podchvíľou vzdúval astmaticky pokašliavajúci ohník zo zemiakovej vňate, ktorý nizučko a ľahavo vypúšťal dym nad mierne zakrivenú zemskú kôru. Písal sa rok deväťdesiatdeväť, stará mama sedela v samom srdci Kašubska blízko Bissau, ešte bližšie k tehelni, sedela pred Ramkau, za Viereckom, vedľa cesty vedúcej do Brentau, medzi Dirschau a Kartúzami, sedela s čiernym lesom zvaným Zlatý džbán za chrbtom a postrkovala lieskovou paličkou so zuholnatenou špičkou zemiaky do horúcej pahreby.

Ak som sa práve osobitne zmienil o sukni starej mamy, hádam som povedal dosť jasne: Sedela v sukniach – hej, ak nadpisujem túto kapitolu „Široké sukne“, tak viem, čo dlhujem tomuto kúsku odevu. Moja stará mama nenosila iba jednu sukňu, nosila hneď štyri, jednu na druhej. Nie že by azda nosila jednu vrchnú sukňu a tri spodničky; ona nosila štyri takzvané vrchné sukne, jedna sukňa niesla druhú, a ona všetky štyri nosila podľa takého kľúča, že deň čo deň menila ich poradie. Tá, čo bola včera navrchu, dnes ležala tesne pod ďalšou; druhá sukňa sa stala tretou. Tá, čo bola ešte včera tretia, sa dnes dotýkala pokožky. Včerajšia koži najbližšia sukňa dnes jasne vystavovala na obdiv svoju vzorku, vlastne nijakú vzorku nemala: Všetky sukne starej mamy Anny Bronskej uprednostňovali rovnakú zemiakovú farbu. Tá farba jej zrejme pristala.

Okrem sfarbenia bolo pre sukne starej mamy typické extravagantné plytvanie, pokiaľ ide o množstvo látky. Doširoka sa zaobľovali a vzdúvali, keď sa zdvihol vietor, zmlánaveli, keď ustal, hlasno šuchotali, keď preletel okolo, a všetky štyri sa trepotali pred starou mamou, keď sa jej vietor oprel do chrbta. Keď sa posadila, sukne rozložila okolo seba.

Okrem štyroch večne nafúknutých, ovisnutých, záhyby tvoriacich alebo tuho a prázdno pri posteli stojacich sukni stará mama vlastnila aj piatu sukňu. Tento kúsok odevu sa ničím nelíšil od ostatných štyroch zemiakovej farby. Ani piata sukňa nebola vždy tou istou piatou sukňou. Rovnako ako jej sestry – lebo sukne sú ženského rodu – sa podrobovala výmene, patrila k štyrom noseným sukniam, a keď prišiel ich čas, rov-

nako ako ony musela každý piaty piatok putovať do koryta na pranie, v sobotu na šnúru pod kuchynské okno a po usušení na žehliacu dosku.

Keď stará mama po takejto sobote v znamení upratovania-pečenia-prania-žehlenia podojila a nakrmila kravu, aká bola dlhá a široká, vošla do kade na kúpanie, čosi oznámila mydlóvemu lúhu, potom nechala opadnúť vodu v kadi a zabalená v kvietkovanej osuške sa posadila na okraj postele, pred ňou na podlahe ležali štyri nosené sukne a jedna čerstvo vypratá. Pravým ukazovákom si podoprela dolné viečko praveho oka, nedala si poradiť od nikoho, ani od svojho brata Vincenta, a preto rýchlo dospela k rozhodnutiu. Bosky sa postavila a prstami na nohách odsunula sukňu, ktorá prišla o najväčšiu časť lesku zemiakovej farby. Uvoľnené miesto pripadlo čistému kúsku odevu.

Na počesť Pána Ježiša, o ktorom mala ustálené predstavy, posvätila v najbližšie nedeľné ráno pri návšteve kostola v Ramkau čerstvo obnovené poradie sukni. Ktoré miesto vyhradila stará mama vypratej sukni? Bola to nielen čistotná, ale aj štipku márnomyseľná žena, najlepší kúsok nosila tak, aby bol všetkým na očiach a za pekného počasia na slnku.

Teraz však bolo pondelňajšie popoludnie a stará mama sedela pri zemiakovom ohníku. Nedeľná sukňa sa v pondelok presunula o jedno miesto bližšie k telu, zatiaľ čo kúsok odevu, ktorý sa v nedeľu vyhrieval teplom pokožky, jej v pondelok patrične pondelkovo pochmúrne splýval z bokov celkom navrchu. Popískovala si neurčitú melódiu a lieskovou paličkou vyhrabávala z pahreby prvý upečený zemiak. Odstrčila hľuzu dostatočne ďaleko od tlejúcej kôpky vňate, aby ju ofúkol a schladil vetrík. Zašpicatená vetvička neskôr napichla zuholnatenú hľuzu s popraskanou kôrou, pridržala ju pred ústami, ktoré už nepískali, ale popraskanými, od vetra vysušenými perami sfukovali zo zemiakovej šupky popol a hlinu.

Pri fúkaní zavrela stará mama oči. Keď sa jej zdalo, že sa už nafúkala dosť, oči jedno po druhom otvorila a zahryzla sa riedkymi, no inak bezchybnými rezákmi, zovretie hneď povolila, v otvorených ústach podržala polovicu ešte horúceho múčnatého a pariaceho sa zemiaka a upreným pohľadom nad vzdúvajúcimi sa nozdrami, ktoré nasávali dym a októbrový vzduch, sa zahľadela ponad pole až k blízkeму obzoru predelenému telegrafnými stĺpmi a hornou tretinou komína tehelne.

Medzi telegrafnými stĺpmi sa čosi hýbalo. Stará mama zatvorila ústa, vtiahla pery, prižmúrila oči a žviakala zemiak. Medzi telegrafnými stĺpmi sa čosi hýbalo. Čosi tam skákalo. Medzi stĺpmi skákali traja muži, traja ku komínu, traja okolo neho, jeden sa obrátil nazad, znova sa rozbehol, vyzeral krátky a široký, prebehol na druhú stranu, nad tehelňu, ostatní dvaja, skôr tenkí a dlhí, ale nie priveľmi, nad tehelňu, opäť medzi stĺpy, ten malý a široký urobil kľučku a mal väčšmi naponáhlo než tí tenkí a dlhí ďalší dvaja skokani, ktorí zas museli ku komínu, lebo ten prvý ho už nechával za sebou, kým oni, vzdialení na dva palce, sa iba rozbiehali, zrazu ich nebolo, stratili chuť, aspoň to tak vyzeralo, aj ten malý skokan sa uprostred skoku z komína stratil z obzoru.

Tam teraz zostali a odpočívali, alebo si menili kostýmy, alebo pálili tehly a dostali za to zaplatené.

Keď stará mama chcela využiť prestávku a nabodnúť ďalší zemiak, pichla vedľa. Ten, ktorý vyzeral krátky a široký, totiž preliezal v rovnakom kostýme cez obzor, akoby to bol latkový plot, akoby nechal ďalších dvoch prenasledujúcich skokanov za plotom, medzi tehľami alebo na hradskej do Brentau, ale predsa mal naponáhlo, chcel byť rýchlejší než telegrafné stĺpy, skákal dlhými, pomalými skokmi cez pole, z podrážok mu odskakovalo blato, on odskakoval z blata, ale hocako ďaleko odskakoval, predsa sa ťažko brodil lepkavou hlinou. Podchvílou sa zdalo, že sa zospodu prilepil, potom sa zas zastavil vo vzduchu na tak dlho, že mu zostávalo dosť času – malému, ale širokému – uprostred skoku utrieť si čelo, prv než sa mu odrazová noha opäť zaborila do čerstvo pooraného poľa, ktoré sa brázdilo k úvozu popri piatich jutrách zemiakov.

A dobehol až k úvozu; sotva malý a široký zmizol v úvoze, už aj preliezali cez obzor tí dvaja dlhí a tenkí, možno medzitým navštívili tehelňu, dlhými krokmi vykročili po hline, dlhí a tenkí, nie však vyziabnutí, a moja stará mama opäť nemohla nabodnúť zemiak; veď také čosi človek nevidí každý deň, aby traja odrastení, hoci rozdielne urastení chlapi poskakovali okolo telegrafných stožiarov, len-len že neodrazili komín tehelne, a potom v odstupe, najprv jeden malý a široký, potom dvaja tenkí a dlhí, ale všetci traja rovnako ťažko, lepkavo a vlečúc čoraz viac hliny na podrážkach, sčista-jasna preskákali cez pole, ktoré predvčerom Vincent pooral, a stratili sa v úvoze.

Teraz boli všetci traja preč a stará mama sa odvážila nabodnúť čochvíľa vychladnutý zemiak. Úchytkom sfúkla zo šupky hlinu a popol, celý ho vopchala do úst a pomyslela si, ak si vôbec niečo myslela: tí budú najskôr z tehelne, a ešte krúživým pohybom žuvala, keď náhle vyskočil z úvozu chlap, rozhliadal sa divokými očami nad čiernymi fúziskami, dvoma skokmi priskočil k ohňu, zastal zároveň pred ohňom, za ohňom i pri ohni, tu bohoval, tam sa triasol od strachu, nevedel, kam z konopí, vrátiť sa nemohol, lebo zozadu cez úvoz tenko prichádzali tí dvaja dlháni, nuž sa plesol po kolene a oči mu vyliezali z jamiek, len-len že mu nevypadli, a na čelo mu vyrazil pot. Zadychčane, s chvejúcimi sa fúziskami, si trúfol priliezt bližšie, doliezt až k podrážkam čižiem; priliezol až k starej mame, pozeral sa na ňu ako malé a široké zvieratko, až si mimovoľne povzdychla, už nemohla žuvať zemiak, podrážky čižiem sa jej preklopili, prestala myslieť na tehelňu, na tehly, tehliarov aj na pálenie tehál, nadvihla sukňu, nie, zdvihla všetky štyri sukne, všetky odrazu tak vysoko, aby tam ten, čo nebol z tehelne, aký bol malý a široký, celý vliezol, stratil sa aj s fúziskami a nevyzeral ako zvieratko, aby nebol z Ramkau ani z Vierecku, aby bol so svojim strachom pod sukňou a už sa neplieskal po kolene, nebol široký ani malý, a aby napriek tomu zaujal svoje miesto, zabudol na dychčanie, chvenie aj na ruku na kolene: Nastalo ticho ako v deň prvý či posledný, slabý vetrik šepotal v ohníku zo zemiakovej vňate, telegrafné stĺpy sa nečujne odpočítavali, komín tehelne si udržiaval postoj, a ona, moja stará mama, si rozvážne uhladila najvrchnejšiu sukňu nad druhou sukňou, ledva ho cítila pod štvrtou sukňou, ani treťou sukňou ešte nepochopila, čo je pre jej pokožku nové a nezvyčajné. A keďže to bolo nezvyčajné, navonok však rozvážne uhladené a v druhej a tretej postupnosti ešte nepochopené, vyhrabala z pahreby zo dva-tri zemiaky, z koša pod pravým lakťom vybrala štyri surové hľuzy, tie jednu za druhou nakládla do horúcej pahreby, prikryla ďalšou vrstvou pahreby a prehrabala ju, až dym ožil – čo iné mohla urobiť?

Len čo sa sukne starej mamy upokojili, len čo sa hustý dym ohníka zo zemiakovej vňate, čo pri prudkom plieskaní po kolene, pri zmene miesta a prehrabávaní stratil smer, znova obrátil po vetre a žltlo sa rozliezal po roli na juhozápad, úvoz náhle vyplul tých dvoch dlhých

a tenkých, ktorí prenasledovali malého, ale širokého chlapíka schúle-ného pod sukňami, a ukázalo sa, že tenkí dlháni nosia z titulu svojho povolania uniformy poľných žandárov.

V behu takmer minuli starú mamu. Ba nepreskočil jeden z nich aj ohník? Zrazu sa však späťili a akoby sa im do opätkov preliar mozog, pribzdili, zvrtili sa, vykročili dlhými krokmi, zastali v uniformách v dyme a s kohŕňaním si potaľovali dymom nasiaknuté uniformy; kohŕňali ešte aj vtedy, keď sa prihovorili starej mame, zaujímali sa, či nevidela Koljaiczeka, musela ho predsa vidieť, keď sedí pri úvoze, a on, Koljaiczek, utekal cez úvoz.

Stará mama nevidela Koljaiczeka, lebo nijakého Koljaiczeka nepoznala. Či je z tehelne, spýtala sa, ona totiž pozná iba ľudí z tehelne. Uniformy jej však opisali Koljaiczeka ako človeka, ktorý nemá s tehľami nič spoločné, je to skôr malý, široký chlapík. Stará mama si spomenula, vraj jedného takého videla utekať, vrelým zemiakom na špicatej vetvičke ukázala na Bissau, na domnelý cieľ, ktorý podľa zemiaka ležal približne medzi šiestym a siedmym telegrafným stĺpom, ak rátame od komína tehelne doprava. Či ten bežec bol Koljaiczek, to stará mama nevedela, nevedomosť ospravedlnila ohníkom pod podrážkami svojich čižiem; vraj jej dal dosť zabráť, ledva horí, preto sa nemôže starať ešte aj o ľudí, ktorí behajú okolo alebo postávajú v dyme, a vôbec, ona sa nikdy nestará o ľudí, ktorých nepozná, vie len o tých, čo sú z Bissau, Ramkau, Vierecku a z tehelne – tí jej bohato stačia.

Ako to stará mama povedala, trošinku si vzdychla, ale tak nahlas, že uniformy chceli vedieť, prečo vzdychá. Kývla hlavou k ohňu, čím chcela povedať, že vzdychá kvôli tomu chabému ohníku a trošku aj kvôli tej tlačnici v dyme, potom riedkymi rezákmi odhryzla polovicu zemiaka, celou bytosťou sa sústredila na prežúvanie a prevrátila očné bulvy.

Chlapi v uniformách poľného žandárstva z neprítomného pohľadu starej mamy nezmúdreli, nevedeli, či majú ísť za telegrafné stĺpy hľadať Bissau, tak aspoň štuchali bajonetmi do vedľajších, ešte nezapálených kôpok zemiakovej vňate. Z náhleho popudu zároveň prevrhli dva bezmála plné zemiakové koše pod laktami starej mamy a dlho nemohli pochopiť, ako je možné, že sa im z pletenej nádoby prikotúlali k čižmám iba zemiaky, a nie Koljaiczek. Nedôverčivo krúžili okolo kopy zemiakov,

akoby sa v nej mohol Koljaiczek za taký krátky čas zabývať, aj do nej cielene bodali, ale krik do bodaného sa nedočkali. Ich podozrenie sa obracalo ku každej, aj tej najschátranejšej húštine, ku každej myšacej diere, ku kolónii krtincov a stále znova k starej mame, ktorá sedela ako prikovaná, vyrážala zo seba vzdychy, sťahovala zrenice pod viečka, že jej bolo vidieť iba belmo, po kašubsky vzývala mená všetkých svätých – to všetko len kvôli slabo horiacemu ohníčku a dvom prevráteným zemiakovým košom vyznievalo veľmi trýznivo a hlasno.

Uniformy zostali dobrú polhodinu. Niekedy stáli obďaleč, potom zas tesne pri ohni, zamieriavali komín tehelne, chystali sa dobyť Bissau, odložili útok a zohrievali si nad ohňom fialové ruky, až každý dostal od mojej starej mamy, ktorá neprestávala vzdychať, rozpučený zemiak napichnutý na paličke. Lenže pri žuvaní si uniformy spomenuli na svoje uniformy, skočili čo by kameňom dohodil do poľa, ku kručine v úvoze a vyplašili zajaca, ten sa však nevolal Koljaiczek. Pri ohníku zas natrafili na múčnaté, horúčavou sálajúce hľuzy a mierumilovne, aj trochu ukonane sa rozhodli pozbierať surové hľuzy do košov, ktoré im predtým povinnosť kázala prevrátiť.

Až keď večer vyžmýkal z októbrovej oblohy jemnú šikmú spfšku i atramentový súmrak, ešte sa rýchlo, apaticky vrhli na vzdialený, stmavnutý mílnik, a keď ho zničili, mali všetkého po krk. Ešte si trochu vytriasli nohy a zohriali zopäté ruky nad opršaným, široko a dlho čmudiacim ohníčkom, ešte raz sa rozkašľali v zelenom dyme, zaslzili v žltom dyme, a potom, kohŕňajúc a slziac odpochoovali na Bissau. Ak nebol Koljaiczek tu, musel byť Koljaiczek v Bissau. Poľní žandári vždy poznajú len dve možnosti.

Dym pomaly zamierajúceho ohníka zahalil starú mamu ako piata a natoľko priestranná sukňa, že sama so všetkými štyrmi sukňami, so vzdychmi a menami všetkých svätých sa ocitla pod sukňou, podobne ako Koljaiczek. Až keď z uniforiem zostali už len mihotavé bodky, pomaly sa prepadajúce do večera medzi telegrafné stĺpy, stará mama sa zdvihla tak sťažka, akoby bola zapustila korene a teraz, ťahajúc so sebou sliz a hlinu, prerušovala práve počatý rast.

Koljaiczekovi začala byť zima, keď sa náhle malý a široký ocitol bez príklopu poležiačky v daždi. Rýchlo si pozapínal nohavice, ktoré si

pod sukňami od strachu a z bezhraničnej túžby po útočisti rozopol. Náhlivo prechádzal prstami po gombíkoch, obával sa totiž rýchleho ochladenia svojho šúlka, veď počasie bolo nabité nebezpečenstvom jesenného prechladnutia.

Stará mama našla v pahrebe posledné štyri horúce zemiaky. Tri dala Koljaiczekovi, jeden sebe a prv než doň zahryzla, ešte sa opýtala, či je z tehelne, hoci musela vedieť, že Koljaiczek je odinakiaľ, nie z tehelne. Nedbala na jeho odpoveď, vyložila mu na chrbát ľahší kôš, sama sa sklonila pod ťažším, nechala si voľnú ruku pre hrable a motyku a v štyroch sukniach odvanula s košom, so zemiakmi, s hrablami i s motykou na Bissau-Abbau.

Nebolo to priamo na Bissau. Smerovali skôr k Ramkau. Obišli tehelnú z pravej strany, vykročili k čiernemu lesu, kde ležal Zlatý džbán a za ním Brentau. A pred lesom v akejsi priehlbni ležal Bissau-Abbau, práve tam nasledoval moju starú mamu malý a široký Jozef Koljaiczek, ktorý sa od jej sukni už nevedel odtrhnúť.